

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

שובה תשי"ח (חלק א)

שובה ישראל עד ה' אלקיך

- ביאור המדרש: אמר הקב"ה לראובן, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה • התחלת ומקור כל החטאים הוא במחשבה שבלב, הן בתאוות רעות, או במדות רעות • במקום אשר תשחט העלה תשחט החמא, שהיה ראוי שיעשה תשובה מיד על ההרהור ויביא רק קרבן עולה • העצה לבטל מחשבות רעות, שידבק מחשבתו בהש"ת וירצה רק ברצונו • מכל משמור נצר לקד, לשון תפיסה, שלא יתפס הלב במאסר היצר הרע • המתחבר לרשע גם עונות הרשע נקראו על שמו, אף אינו רוצה כבר בכך, וכמבואר בדברי הרבינו יונה • הממציא היתר לדבר עבירה, נחשב על שמו כל הנכשלים על ידו • מפרשת בן סורר ומורה יוצא מוסר השכל עד כמה צריך להזהר שלא יצא תקלה על ידו אפילו בעתיד או לאחרים. וזה שסיים וכל ישראל ישמעו ויראו •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדש

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

לשון קדש - קונטרס שלט (חלק א) 20 מינוט מתוך 38 אביסל קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדש:

929-522-1515

ארץ ישראל: 072-3275205

ענגלאנד: 0330-350-3110

פּעקס: 718-650-2970

פאר הערות דרוק 3

פאר די רעקארדינג פון די וואך.

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641

ארץ ישראל: 072-2223419

79 → 2 → 5 → 10 → 18.1

• יהם יעלו לזפרון •

הגאון הצדיק המפורסם שר התורה

רבי אליעזר זוסמאן זצוק"ל סופר

בהגה"ק רבי מרדכי אפרים פישל זצוק"ל אב"ד פאקש
מו"ם עט סופר, הפקעת, ילקוט אליעזר, דמשק אליעזר, מלאה קמרת, ועוד
נפטר מ' תשרי תרס"ג

הרה"ח הקדוש לילות כימים לתורה ועבודה, דבוק בצדיקים
וחסידים, תשוקתו כל הימים לקיים מצות ה' בשמחה

רבי שלום יוסף ז"ל גראם

בהר"ר מרדכי הכהן ז"ל

נפטר ביום הכיפורים תשנ"ז

היות שלא הניח זש"ק גא לעשות בעד נשמתו

הרה"ח הישיש, ירא ושלם, מיעט בדבריו והיה זדור
במורא מקדש, בעל מדות ישרות וקבע עתותיו לתורה,
הסתופף בצל רביה"ק זי"ע והתנהג בדבריו

רבי חיים הכהן ז"ל ראטה

ב"ר מתת' ז"ל - נפטר מ' תשרי (ערב יו"ב) תשס"ט

הרה"ח מרדק במוצא, ואהוב על הבריות, תלמיד רביה"ק
זי"ע והיה מבאי ביתו, למד בספריו בקביעות וסייע להדפסתם,
ורבינו כינהו בשם 'עוזר' דלים על עסקו בצדקה וחסד

רבי עוזר ז"ל גליק

ב"ר זרח ז"ל

נפטר ח' תשרי (שבת טובה) תשס"ד

האשה החשובה והצענה, הוד והדר לבושה, טובת לב לעוזר
לזולתה ונועם שיה ללכבות נשברות, הצטיינה במוצות כיבוד
אב ואם, ושפכה לבא אל ה' בתחנונים ובשרי דוד

מרת חוה חייטשא ע"ה

בת הרה"ח המפורסם ר' יהודה הכהן ראזענבערג ז"ל

אשת יבלח"ט הרה"ח ר' טובי' בראך שליט"א

נפטרה י"ב תשרי תשס"ו

הרה"ח הישיש, בעל מדות טובות, וריו שלא לבטל הזמן, שמר
עיניו בקדושה, והדיר על לשונו מרע, ובדבריו אמת בלי מרמה,
פיהו מלא תודאה להשי"ת, דבוק ברכיה"ק זי"ע ועסק בספריו

רבי יהושע הלוי ז"ל מארמארשטיין

בן הרה"ח ר' נפתלי הירצקא ז"ל ה"ד - מעיר נאמעני

נפטר י"ב תשרי תשפ"ד

הרה"ח ר' שמואל אלכמנדר ז"ל ווירצבערגער

ב"ר מרדכי ז"ל - נפטר ח' תשרי תשע"ג

זנתו מרת רבקה ע"ה ב"ר שמוחה נתן הכהן ז"ל - נפטרה ח' חשון תשע"ב

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וזנתו מרת שפרה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בהפטרת שובה

קושיא א

להבין כוונת הנביא במה שהוזהר לשוב בתשובה עד ה' אֱלֹקֶיךָ

שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ.

א) [ובענין] וואָס דער פֿשט איז [באומרו] 'שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, איז אַסאַך פֿשְׁטִים דאָ אין דברי חכמינו ז"ל, אין מדרשים^א. [ואף אנן נימא בה מילתא לדרכינו].

ב

קושיא ב

וכן להבין הנתינת טעם באומרו 'כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ

ב) דעם נתינת טעם ברויך מען אויך פאַרשטיין, [באומרו] 'כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ.

נו אַודאי, תְּשׁוּבָה טון דאַרף מען נאָר דורך עֲוֹנוֹת.

וואָס איז אַ נתינת טעם, זאָלסט תְּשׁוּבָה טון כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ.

ג

קושיא ג

וכן להבין דיוק הגמרא באומרו כִּי 'כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ', דהאי עין לשון מויד הוא, וקרי ליה מבשול שהוא לשון שוגג

ג) די גמרא פרעגט^ב [על אומרו כִּי 'כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ'], דהאי 'עוֹן' מִזִּיד הוא, וקרי ליה 'מְכַשׁוּל'. עוֹן איז אַ מזיד, און מְכַשׁוּל הייסט אַ שוגג.

[ולכן] פון דאָנעט דרינגט זיך די גמרא אויף, אַז [מיט] תְּשׁוּבָה מִיָּרָאָה איז [נאָר נעשים] זְדוֹנוֹת כְּשִׁגְגוֹת, [מדכתיב] כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ.

ד

מה שעדיין קשה לתירוג הנמרא בזה

ובגמרא תירצו דמירי בתשובה מיראה, ולימד כי הזדונות נעשים כשגגות, ולא כזכיות כמו בתשובה מאהבה. אבל לפי זה עדיין קשה לפי פשוטו, דאם מוזהר הכתוב על התשובה מיראה, אם כן למה אמר כִּי 'כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ', בלשון עבר

[אמנם] לכאורה .. [לפי פירוש הגמרא אכתי צריך ביאור] וואָס איז דער פֿשט [בהמשך הכתוב, שהתחיל] שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, [ועל זה נותן הטעם] כִּי 'כְשִׁלְתָּ' 'שע"י התשובה נעשו לך הזדונות כשגגות, והלא היפוך הזדונות לשגגות] איז דאָך הערשט 'נאָך' דער תְּשׁוּבָה, [ולפי דרשת הגמרא] מיינט ער דאָ תְּשׁוּבָה מִיָּרָאָה, איז דאָך עס נישט קיין נתינת טעם [על מה שיתחיל בתשובה] ווייל כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ, וואָס איז דאָס אַ נתינת טעם [אז] איבערדעם זאָל מען תשובה טון.

[והתיינח אם היה מעורר על תשובה מאהבה דוקא, אז] איך דאַרף האָבן אַז נאָך דער תשובה מיראה, זאָל ער זאָגן וואָס ס'גייט שוין אַרויף אויף תְּשׁוּבָה מִיָּרָאָה, וואָרן ביז היצט,

^א בפסיקתא רבתי (פרשה מד), ופסיקתא דרב כהנא (פרשה כד), וילקוט שמעוני על הושע (פרק יד). [וחלקם מובא להלן בהמשך הדרוש].

^ב בגמרא יומא (פז:): אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ כִּי כְשִׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ, הא עוֹן מזיד הוא, וקא קרי ליה מְכַשׁוּל [פירש"י: עונן יחשב כמכשול, שהיא שגגה]. איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) ובשובך רָשָׁע מִרְשָׁעָתוֹ וְרָשָׁע מִפְּשָׁעוֹ וְצָדִיק מִיָּדָיו הוּא יִחְיֶה [על כל מה שעשה, ואף על העבירות]. לא קשָׂא, כאן מאהבה, כאן מיראה. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם שנאמר ובשובך רָשָׁע מִרְשָׁעָתוֹ הוּא יִחְיֶה.

פון דער פריערדיגער תשובה מ'ראָה, איז פ'י 'כְּשֶׁלֶת', [שנעשו זדונות רק] כְּשֶׁגָּגוּת, [אפילו] מ'הָאָט שוין תשובה געטון.

ט

קושיא 1 - מתוך הדרוש

[איתא במדרש^ט, שאמר הקב"ה לראובן, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שכן בנך פותח בתשובה תחלה, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך. (1) וצריך ביאור מה שאמר שראובן פתח בתשובה תחילה, שהרי גם אדם הראשון וקין כבר הקדימו לעשות תשובה].

י

קושיא 2 - מתוך הדרוש

(2) [וכן יש לבאר מה שמסיים דלכן גם הושע פותח בתשובה 'תחילה', שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך. ולהבין האיד נרמז ענין תשובה 'תחילה' בזה הפסוק].

יא

ישוב הקושיות

קודם [נקדים לפרש באופן ראשון]. נאָר דער אָמַת איז, [דהפסוק] שובה ישראל עד ה' אלקיך, איז כולל זייער אסאך [ענינים]³.

יב

אופן ראשון בביאור הפסוק שובה ישראל

חקדמה לישוב קושיא א-ג (באופן ראשון)

[ובדרך] פשוט קען זיין [באומרו] עד ה' אלקיך קען מען זאָגן, [דבא להזהיר] אַז מ'דאַרף תשובה טון אויף די מעשים, און אויף דבורים, און אויף מחשבות.

יג

התחלת ומקור כל החמאים הוא במחשבת שכלב, הן בתאוות רעות, או במדות רעות. וכפירוש האלנאוי בפסוק מִכָּל מִשְׁמֶר נָצַר לִבָּהּ, שינצור לבו שלא יתפס במאסר היצר הרע, פ'י מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים, היינו מן הלב

[ובאמת] דער מקור [כל החמאים] איז דאָךְ די מחשבות [שכלב].

[ועל זה נאמר] מִכָּל מִשְׁמֶר נָצַר לִבָּהּ [משלי ד, כג], ווי דער אלגאזי זאָגט⁴ [פֶּשֶׁט, אַז] דאָס האַרץ איז אין אַ מִשְׁמֶר, [דהיינו] אין אַ תְּפִיסָה. [ועל זה מזהיר הכתוב לשמור את לבו שלא יתפס במאסר, ומסיים הכתוב] פ'י מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים [היינו מן הלב. ווייל] אַלע עֲבֻרוֹת, דער מקור [דערפון איז, דאָס] הייבט זיך אָן בַּמִּחְשָׁבָה.

³ ובדברי התוכחה אלו כלולים כל האופנים והסיבות המביאות את האדם לידי עבירה, ובא הנביא להזהיר לעשות תשובה גם על הסיבות שגרמו לו לבא לידי עבירה בפועל. (דברי יואל). ועיין בשערי תשובה לרבינו יונה (שער א, אות ל-לא).

⁴ רבינו מביא זאת הרבה פעמים בשם האלגאזי, ובספרי מהר"ש האלגאזי הנדפסים לא מצאנו זה כעת, אבל כן הובא בשמו בישמח משה (ברכה, עה"פ תורה צוה) וז"ל: וידוע מה שפירש מהר"ש אלגאזי מקרא שכתוב מִכָּל מִשְׁמֶר נָצַר לִבָּהּ פ'י מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים. ענינו, מִכָּל 'מאסר' של יצר הרע נצור לִבָּהּ, שלא תהא הלב במאסר יצר הרע, פ'י מִמֶּנּוּ, מהלב, תוֹצְאוֹת חַיִּים, פירוש אהבה ויראה, ודביקות בה' מקור החיים, וכמו שפירש החובת הלבבות (בהקדמה) מִסֵּם עֲמָקִים עֵצָה כָּלָב אִישׁ וגו' (משלי כ, ה). [וכן בספר תפלה למשה על תהלים (קז, מג) הביא היש"מ זאת בשם האלגאזי, ומסביר שם דבורו, עיי"ש. אולם במקום אחר (שם סב יב, אופן ג ד"ה ועתה) מביא זאת היש"מ בשם פירוש מהר"ם מינץ בשם מהר"ש אלקבץ, והוא נמצא לפנינו בספר אילת אהבים למהר"ש אלקבץ (על שיר השירים ד טז) והובא בדברות מהר"ם מינץ (דרוש הראשון)].

לשון שובת תשי"ח (חלק א) קדשו ה

הן פון די תאווות רעות, (וכענין שנאמר [ואתחנן ה, יח]) ולא תתאנה, [וביאר שם הראשונים^ה, דלשון] תאנה איז 'בלב'. ס'הייבט זיך אן [כל החסאים, מיט] לב חומד.^ה
[והן פון] עניני אמונה, איז דאך א פשיטא אז ס'הייבט זיך אן חלילה [במחשבות קטנות שהם] מיט דעות נפסדות חס ושלום!.. [שחושב בדברים וואס] ס'ריט אן אין דער אמונה, וואס מ'איז גארנישט [אפילו] קיין מבין אויף זיך.
- אזוי ווי [מ'זעט] היינט, דאס התגברות היצר איז אויף עניני אמונה, אין די לעצטע דורות. -
[והן] אזוי אלדינגס וואס א מענטש וויל [טון שלא כהוגן], הייבט זיך אן [במחשבה], סוף מעשה במחשבה תחלה, יעדע זאך הייבט זיך אן במחשבה^ה.

יד

ועל דרך זה רמזו בפסוק במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת, שהכתוב מתאונן שהיה לו להביא קרבן עולה מיד בתחילה לכפר על הרהור הלב שבתחלה, ועי' שלא שב בתחילה צריך אחר כך להביא קרבן חטאת על החטא במעשה [ורוי] זיי טייטשן דאך [בהפסוק] במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת [צו ו, יח].

^ה שביארו ענין החילוק שבין לשון לא תתאנה, כי בלשון לא תתאנה מזהיר אפילו כשהוא 'בלב' לחדו. וז"ל רבינו בחיי [ואתחנן ה, יח]: ולא תתאנה בית רעף. ובעשרת הדברות הראשונות כתיב [ויתרו כ, יג] לא תתאנה בית רעף, כלומר לא תתאנה בדמים, ולא תתאנה בלא דמים, כלומר שלא יתאנה ויחשוב זה בלבו, שהמחשבה הזו תביאנו שיקחנו בדמים, ונמצא עובר על לא תתאנה.
וברמב"ן שם: והוסיף ביאור בדיבור לא תתאנה וכו', וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפילו התאנה, כי אם יתאנה לגזול מחבירו דבר מכל אשר לו, ולא יוכל לעשות כן, כי חבירו תקיף ממנו, או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלא הזה.
ובחזקוני שם: ולא תתאנה. אין תאנה אלא בלב, אם גמר בלבו ע"י חנונים או ע"י ריבוי רעים או ע"י אימתו שימכור לו חפצו, מיד עובר עליו בלא תתאנה. הוציא חמדתו בפיו, עובר בלא תתאנה [נאולם דעת הרמב"ם] דלהלן דלא תתאנה הוא רק בשגם עשה מעשה, ואכמ"ל.^ה

וכן מבואר בספר המצות להרמב"ם (מצוה רסה-רסו): מצוה רס"ה, שהזהירנו מקשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו, וזה הוא אומרו לא תתאנה בית רעף, ולשון מכילתא, לא תתאנה, יכול אפילו חומד בדיבור, תלמוד לומר (עקב ז, כה) לא תתאנה כסף וזהב עליהם לקחת לך, מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שיעשה מעשה וכו'. מצוה רס"ו. שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו, ולהתאנות בו, שזה יהיה מבאי לעשות תחבולה לקנותו. וזהו לשון האזהרה שבאה בזה הענין, אומרו ולא תתאנה בית רעף. ואין השני לאוין אלו בענין אחד, אבל הלאו הראשון והוא לא תתאנה, מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו. והלאו השני מזהיר אפילו להתאנות בלבו לבד. ולשון מכילתא, לא תתאנה בית רעף ולהלן הוא אומר ולא תתאנה בית רעף, לחייב על התאנה בפני עצמה, ועל החימוד בפני עצמו. וכו'. וביאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו, אם גברה מחשבתו עליו והתאנה בו, עבר על אומרו ית' לא תתאנה, ואם תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מקלות פניו ולהכביד עליו שימכרו לו, או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו, הנה כבר עבר על לא תתאנה גם כן, אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו! אבל הכביד עליו והערים עד שדברו, ויהיה כבר עבר על שני לאוין כמו שביארנו. ואם נמנע האיש ההוא מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא, הנה הוא יקנהו באונס והכרח לחזק אהבת הדבר ההוא בנפשו, ויהיה אז כבר עבר על לא תגזל גם כן וכו'. הנה התבאר לך ההפך בין אומרו לא תתאנה, ובין אומרו לא תתאנה.

¹ כלשון רש"י בסוף פרשת שלח (טו, לט): ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור הארץ (שם יג, כה). הלב והעניים הם מרגלים לגוף, ומסרירים לו את העבירות, העין רואה, והלב חומד, והגוף עושה את העבירות. ונזיקה דברי רש"י מקורו במדבר רבה (י, ב, יו, ו) ותחנאם שלח (סימן טו), ובירושלמי (ברכות ט, ו) וילקוט שמעוני (שלח רמז תשנ). ועיין עוד באורך בקהל רבה (א, פסוק טז).

² ועיין בגמרא ברכות (יב): הרהור עבירה, והרהור עבודה וזה מנלן, דתניא אחרי לבבכם זו מינות, וכן הוא אמר (תהלים יד, א) אָמַר נָפֶל 'בלבו' אין אלקים.

³ לשון המורגל בספרים, מהפירוש לכה דודי (סוף החרו לקראת שבת).
⁴ ועיין בזה באורך בדברי רבינו בס"ג בשלח תשט"ו, ועוד בכ"מ.

⁵ עיין כפירוש זה בערוגת הבושם פז"ל וז"ל: ה' ידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר זאת

[דהנה] אן עולה קומט אויף הרהור הלב^א, [און] א חטאת קומט שוין אויף אן עון פֿמעשה, [על חטא] וואָס מ'איז חייב זױנוֹ כֶּרֶת, [או כרת עם] סקילה, איז [כשעשה] כְּשֶׁעָבַר ברענגט מען א חטאת. [אָבער] ס'איז נאָר אויף א מעשה, נישט אויף א מחשבה. אָבער יעדע זאך וואָס מ'טוט שלעכטס חלילה, הייבט זיך אן דאָס ערשטע דרייט זיך [עס] אין די מחשבה.

[און] אַ ערליכער איד, דארף זיך צו שטעלן אויף די 'מחשבה', און מבטל זיין אזעלכע הרהורים רעים. ער דארף זיך מִדְבֵּק זיין אין באַשעפער^ב, און מִתְקֵן זיין די הרהורים רעים, [וממילא] קען מען נישט קומען לִידֵי מַעֲשִׂים. נאָר אז מ'פֿאַררעכט נישט די מחשבה, ברענגט עס חלילה לִידֵי מַעֲשִׂה, ברויך מען שוין א חטאת. [ואם כן] תְּחִלַּת אַז מ'האַט חלילה אַ מחשבה, ברויך מען 'שוין' צו ברענגן אן עולה, און פֿאַררעכטן די מחשבה, [וממילא] קומט מען נישט לִידֵי מַעֲשִׂה.

טו

[איבערדעם] זאָגט ער, בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה, מ'האַט געדאַרפט צו ברענגן אן עולה, היצט אויף דעם פּלאַץ [וויבאלד] ער האָט נישט געברענגט קיין עולה, איז תִּשְׁחַט הַחַטָּאת, ס'איז געוואָרן דערפֿון אַ חטאת, נאָכדעם ברויכסטו שוין ברענגן אַ חטאת, אַז מ'האַט נישט פֿאַרראַכטן די מחשבה קומט מען לִידֵי מַעֲשִׂה, ברויך מען ברענגן א חטאת.

דער פֿסוק זאָגט, אַז פֿריער אויף דעם פּלאַץ העט מען גיווען געדאַרפט צו ברענגן אן עולה, ס'זאָל מִכִּפֶּר זיין על הרהור הלב, העט מען נישט גיווען געדאַרפט צו ברענגען קיין חטאת.

תורת החטאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחַטָּאת וגו'. יש לדקדק מפני מה לא נאמר בפירוש שישחטנו בצפון, ולמה הוצרך לתלותו בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה. ○ ונראה בס"ד על פי מאמר הכתוב (ויקרא ד, כז) וְנִפְשָׁה כִּי תִחַט אֶת מִמְּצוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, ויש לפרש, דבאמת תמוה היתכן שהנפש לא תרגיש בעבירה דמוזמן ח", כמו שהגוף גם בלא דעת מצד טבעו מונע עצמו מדבר המזיק, כמו כן ראוי היה שגם הנפש תהיה מרגיש ובורח מן העבירה. אבל באמת כחייב (משלי יט, ב) גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשָׁה לֹא טוֹב, ומבואר הכוונה בספרים הק', דעל ידי שהנפש לא טוב, על ידי זה אי אפשר לה להרגיש, כדרך החולה שאינו מרגיש גם כן. ○ אבל עדיין יש לתמוה על עבירה הראשונה איך הודמן לידו, כי דא עדיין היה הנפש בשלמות הבריאות. וי"ל דכבר אמרו רבותינו ז"ל ב"פ"ק דובחים (י.) אין לך אדם מִיִּשְׂרָאֵל שאינו מחוייב עשה, ומשום הכי עולה בא בנדבה. וכבר פירשתי בס"ד דהיינו עשה דכתיב (עקב יא, יג) וְלַעֲבֹדוֹ כָּכָל לְבָבְכֶם, וכל העושה מצוה בלי כוונה שלימה הרי הוא עובר על מצות עשה הנ"ל כמבואר בחרדים (פרק ט, אות יז), ואם כן מזה נמשך שתודמן אח"כ לידו חטא מה שאינו מרגיש. והיינו דאמר הכתוב וְנִפְשָׁה כִּי תִחַט, איך יתכן זה, על זה אמר פֿעֲשֻׁתָּהּ אֶחָת מִמְּצוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, ע"י שעושה אחת ממצות השי"ת באופן אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, כלומר כאילו אותה מצוה לא נעשה כלל, והיינו מצוה בלא כוונה, דאינה נחשבת כלל כאילו היא נעשה. וגם שעובר בזה על מצות עשה דלעבדו בכל לבבכם. ○ והנה ידוע דעולה בא על הרהור הלב, וגם זה אחת מג' דברים שאמרו רז"ל (בבא בתרא קסד:) שאין אדם ניצול מהם בכל יום, ועי"ז ממילא בקל יוכל לבא לבחינת גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשָׁה לֹא טוֹב כהנ"ל. והיינו דרמז רחמנא בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֹלָה תִּשְׁחַט הַחַטָּאת, דאל תתמה האין יודקר לאדם דבר חטא שיתחייב עליה חטאת, דשורשו נצמח ממה שחוטא בהרהור הלב, ונמשך מזה דסוף יבא לידו חיוב חטאת. והשי"ת ישמרנו מכל דבר הרהור חטא ועון מעתה ועד עולם א"ס. [ונכתין זה פירש גם אחיו בקרן לדוד (פרשת צו, ופרשת שקלים) עיי"ש. ועיין בנעם אלימלך פרשת צו באופן אחר שהוא קצת קרוב לזה. ורבינו הביא פירוש זה שאמר בכאן גם בס"ג תרומה תשכ"ז, ובבלי שבי"ק צו תשט"ז (בחינוש תורה עמוד שצג).]

^א כמבואר בתנחומא צו (סימן ז, וסימן יג).

^ב וראה עוד להלן באות יט בזה.

טז

וגם בענין המחשבות עצמן, בתחילת המחשבה עדיין האדם שליט לכולא את רוחו ולגרש את המחשבה, אבל אם לא עשה כן מיד, שוב נופל בידי הרהורים ומחשבות באופן שכבר אין לו השליטה, ואז כבר נקרא כשונג, אבל האשמה הוא על מה שלע עמד לעצור המחשבה בהתחלה, שאז הוא עדיין נחשב כמזיד.

נאָר ביי אַ מַחֲשָׁבָה, אַסאַךּ מאָל האָט מען זיך נישט אין די הענט.

(אמנם גם בזה) איז אויך דער פעלער [על שלא השגיח ונזהר 'בתחילת' תחילתו, ווייל] אין אַנפאַנג קאָן מען נאָך מַבְטֵל זיין, איז מען נאָך אַ שולט אויף דער מַחֲשָׁבָה.

אַבער דערנאָכדעם, ווען מ'פאַלט אַריין דערינען, זענען די מַחֲשָׁבוֹת שולט אויפן מענטש, ברויך מען שוין גרויס סײַעֲתָא דְשִׁמְיָא און אַסאַךּ תּפִּלוֹת אַז מ'זאָל פון זיך 'אַראָפּוואַרפֿן' די מַחֲשָׁבוֹת. ס'ליגט שוין נישט אינגאַנצן אין די הענט.

[און דעמאָלטס] איז מען שוין כְּמַעֲט ווי אַ שוֹגֵג.

נאָר אויף 'דערפריער' איז מען אַ מְזִיד, [ווייל] אין אַנפאַנג ווען מ'איז נאָך בְּכַח געווען, דעמאָלטס לאָזט מען זיך אַריין.

יז

ישוב קושיא א כב' דרכים (לאופן הראשון)

והנה בגמרא דרשו דממה שנאמר בשעיר ראש חודש

לְחֻטָּאת לַה', דהוא בא לכפר על חטא שאין בו מכיר בו אלא ה'

[והנה] ס'שטייט דאָך, די גמרא זאָגט²¹, ביים שְׁעִיר ראש חודש שטייט (פינחס כח, טו)

[וּשְׁעִיר עִזִּים אַחַד לְחֻטָּאת] לַה', ווייל ס'גייט אויף [כעין] דער מַחֲשָׁבָה, [דהיינו] דאָס איז אַ זאָך וואָס מ'ווייסט נישט קיינער, נאָר דער באַשעפער, [ומזה דרשו שבא לכפר על] חטא שאינו מכיר בו אלא ה', איבערדעם שטייט ביים שְׁעִיר ראש חודש – זאָגט דאָך די גמרא – שטייט לַה', ווייל ס'איז אויף אַזאַ חטא, שְׁאִינוּ מְכִיר בּוֹ אֶלָּא ה'.

יח

ועל דרך זה יש לפרש גם הכא שובָה יִשְׂרָאֵל 'עד ה' אֱלֹהֶיךָ', דבא להזהיר לשוב בשתובה על 'המחשבות' שהם מקור החטאים במעשה, כי החטא שבמחשבה הוא דבר שאין נודע לשאר בני אדם, ואין מכיר בו אלא ה'

איבערדעם זאָגט דער פסוק שובָה יִשְׂרָאֵל 'עד ה' אֱלֹהֶיךָ'.

[אויף] אַזעלעכע חֲטָאִים אפילו, וואָס קיינער ווייסט נישט, נאָר דער באַשעפער, [דהיינו החטא] 'בְּמַחֲשָׁבָה' וואָס מ'איז פּוֹגֵם, [פון] די תּאֲוֹת הַלֵּב, און אַנדערע מַחֲשָׁבוֹת און הִרְהוּרִים רָעִים, וכדומה וכדומה, אַלע מִדּוֹת רָעוֹת הײבן זיך אָן אין דער מַחֲשָׁבָה.

יט

או הכוונה שישוב על המחשבה, שהעצה להנצל ממחשבות רעות הוא רק על ידי שיקשר וידבק מחשבתו עד הקב"ה, ולבטל עצמו לרצונו ית"ש, שאז הוא מובטח שלא יבא לידי לחטא

[או הכוונה באומרו עד ה' אֱלֹהֶיךָ הרמוז על המחשבה, שהזהיר בזה על התשובה 'בעזיבת החטא', ולבאר אופן 'ההצלה' מן חטא המחשבה והרהור רע, ווייל] אַ איד, אַז מ'איז זיך מְקַשֵּׁר די מַחֲשָׁבָה אין בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים, מ'איז זיך מְבַטֵּל [לרצונו], מ'ויל נאָר דעס וואָס ס'איז דער רָצוֹן הַבּוֹרָא ברוך הוא, [דעמאָלטס] קומט מען נישט לִידֵי חֲטָא.

²¹ בגמרא שבויעות (ט): על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף, שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין, דברי ר' יהודה. אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי טעמא דר' יהודה, אמר קרא (פינחס כח, טו) וּשְׁעִיר עִזִּים אַחַד לְחֻטָּאת לַה', חטא שאין מכיר בו אלא ה', יהא שעיר זה מכפר.

כ

ישוב קושיא ב-ג (לאופן הראשון)

ועל זה ממשיך אמר בנתינת טעם בי כְּשֶׁלֶת בְּעוֹנָה, שעל ידי המחשבה שבתחילת תחילתו היה כמזיד, כי עדיין היה לו השליטה עליו, ועל ידי שלא שלט בו נופל אחר כך יותר עד שהוא נעשה בנדר שוגג, שקשה לו מעתה לשלום ברוחו

[ולזה אמר] שוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיהָ [דהיינו לשוב על המחשבה שבתחילה, ועל זה אמר בנתינת טעם כִּי כְּשֶׁלֶת בְּעוֹנָה], וואָרֵן אַז דו שטעלסט דיך נישט אויף דער מַחֲשָׁבָה, האָסטו דיך נישט אין די הענט, [און] ס'איז שוין כְּמַעַט ווי אַ מְכַשׁוּל, [וזהו אומר] כִּי כְּשֶׁלֶת בְּעוֹנָה, דעם וואָס ס'איז 'קודם' געווען אַן עוֹן, אַ מִזִּיד, דעם איז שוין געוואָרן אַ שׁוֹגֵג 'דערנאָך', ווערט שוין דערנאָך אַ מְכַשׁוּל. [ובזה נתן הכתוב טעם כי] איבערדעם הייסט ער [צו] זיך שטעלן אויף דער מַחֲשָׁבָה, [ווייל] מ'ברויך זיך שטעלן ביי דער אַלְּף [ווען מ'האט זיך נאָך אין די הענט].

כא

אופן שני בביאור הפסוק שוֹבָה יִשְׂרָאֵל

הקדמה לישוב קושיא א (באופן שני)

(עד אחר אות לג)

במדרש: אמר לו הקב"ה לראובן, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה. חייך שבך בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע, שנאמר שוֹבָה יִשְׂרָאֵל עד ה' אֱלֹקֶיהָ [ויעוד אפשר לפרש על דרך הנ"ל ובאופן אחר קצת. והוא בהקדם וואָס] ס'איז דאָ אַ מדרש"י, - זיי ברענגען דאָך אַלע דעם מדרש, - הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵס געזאָגט פֿאַר רֵאוּבֵן, [ווען] ער איז [געווען] עֶסּוֹק בְּשִׁקּוֹ וּבַתְּעִנִּיתוֹ אויפן חטא [פון] בלבל יצועי אביו, [אמר לו] הקב"ה [מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבך בנך פותח בתשובה תחלה, שנאמר שוֹבָה יִשְׂרָאֵל עד ה' אֱלֹקֶיהָ. הושע איז דאָך געוועזן מִזְרְעוֹ שֶׁל רֵאוּבֵן, הָאֵס ער געזאָגט שוֹבָה יִשְׂרָאֵל, [ווייל] ראוּבֵן ער הָאֵס 'אַנגעהויבן' מיט תְּשׁוּבָה.

כב

[קושיא ו]

וקשה דהא גם אדם הראשון וקין כבר עשו תשובה, ולמה נאמר על ראובן שמעולם לא חטא אדם לפני, והוא פתח בתשובה תחלה

פרעגן דאָך אַלע די קְשִׁיָּא [על מה שאמר דראובן 'פתח בתשובה תחילה', דהלא] אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאֵס דאָך [שוין] תְּשׁוּבָה געטון, [ווי] די גמרא זאָגט^{טו} [אדם הראשון] חסיד גדול

^{טו} בבראשית רבה (פר, יט): וַיִּשָּׁב רֵאוּבֵן אֶל הַבּוֹר (וישב לו, כט), והיכן היה וכו', רבי אליעזר אומר בשקו ובתעניתו וכו', אמר לו הקב"ה, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבך בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע, שנאמר שוֹבָה יִשְׂרָאֵל עד ה' אֱלֹקֶיהָ. [ומובא בילקוט שמעוני על הושע (רמז תקל)].

וכעין זה בפסיקתא דרב כהנא (פרשה כד): אמר לו הקב"ה, אתה ביקשת למחזרה ברא חביבא לאבוי, חייך שבך בנך מחזיר את ישראל לאביהם שבשמים, ואיזה זה, זה הושע וכו'. ר' ברכיה אמר, אמר לו הקב"ה, אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שבך בנך בא ופותח בתשובה תחילה שוֹבָה יִשְׂרָאֵל. [ומובא בילקוט שמעוני שם (רמז תקטז)].

^{טו} בגמרא עירובין (י:): היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה.

היה והיה עוסק בתשובה. [ויכן] קין האט תשובה געטון, ער האט געזאגט גדול עוני מנשא^{טו}. [ואם כן האין אמר על ראובן] מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, און ער איז גאר דער ערשטער געוועזן, ער איז גאר דער ערשטער, [ונאומרן] ואתה פתחת בתשובה תחלה.

(וראה עוד קושיא בזה, לעיל באות י)

כג

חקרמה לישוב קושיא ו

אימא בנמרא כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר, שכולן שקולים כאחת. אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכבה. ועוד אמרו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל, ולומר ארור שכב עם אשת אביו יבא חטא זה לידו, אלא עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל מצעה

[נגאר] איך קלער אפשר, [דהנה] אין פסוק שטייט [וישלח לה, כב] וילך ראובן וישכב את בלהה, [שטייט] סתם וישכב. נאר זאגט דאך די גמרא דערויף אין שבת דף נ"ה^א [אז] כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ווייל שטייט תיכף נאך וישכב [באותו פסוק עצמו] ויהיו בני יעקב שנים עשר, [מזה חזינן כי] דער פסוק וייל באפעסטגן [חזקת ראובן כשאר השבטים], איז מען כולל אז אלע הייליגע שבטים זענען אויף איין פחינה געוועזן, ווייזט עס [שלא חטא ראובן במעשה זו]. ווייל - דער אייברשטער זאל אפהיטן - וויאזוי איז מעגליך אז מ'טוט חלילה אזא מעשה [אז] מ'זאל זיין נכלל [במנין השבטים הקדושים, נאר] ער זאגט שוין תיכף בשעת מעשה [אז] ער איז נכלל אין די קדושה, אזוי ווי אלע שבטים, [להודיע שלא חטא ראובן במעשה]. אזוי זאגט די גמרא אין שבת.

כד

און נאך זאגט די גמרא^{טז} נאך א ראיה, ווארן עתידין בניו אז זיי וועלן שטיין בהר גריזים [ועיבל], פון שבט ראובן, און מ'זאגט ארור שכב עם אשת אביו, [איז] ווי קען זיין [אז] דער בורא כל עולמים האט געפירט אז זיינע קינדער זאלן דאס זאגן, [טאמער] אז ער אליין איז חלילה געווען נכשל אין דעם, ווי קען דאס זיין.

^{טו} וכמבואר בויקרא רבה (י, ה): ר' יהודה ור' יהושע בן לוי, ר' יהודה אומר תשובה עושה מחצה, ותפלה עושה הכל. ריב"ל אמר תשובה עשתה את הכל, ותפלה עשתה מחצה. • על דעתיה דר' יהודה בר רבי תשובה עושה מחצה, ממי את למד, מקין, שנגזרה עליו גזירה, כיון שעשה תשובה נמנע ממנו חצי גזירה. ומנין שעשה תשובה, שנאמר (בראשית ד, יג) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשא. ומנין שנמנע ממנו חצי הגזירה, הדא הוא דכתיב (שם, טו) ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עין, נע ונד אין כתיב, אלא בארץ נוד קדמת עין. דבר אחר ויצא קין וכו', כיון שיצא פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפרשתי. כיון ששמע אדם הראשון כך, התחיל טופח על פניו, אמר לו כל כך היא כחה של תשובה, ולא הייתי יודע, באותה שעה אמר אדם הראשון מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב, א), אמר ר' לוי המזמור הזה אדם הראשון אָמרו. על דעתיה דרבי יהודה ברבי דאמר תפלה עשתה את הכל, ממי את למד, מחזיקה וכו'. • על דעתיה דרבי"ל דאמר תשובה עשתה את הכל, ממי את למד, מאנשי ענתות וכו'. על דעתיה דרבי"ל דאמר תפלה עשתה מחצה, ממי אתה למד, מאהרן וכו'. [ויכן הוא בפסיקתא רבתי (פרשה מז)].

^{טז} בגמרא שבת (נה, ב): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חטא [פירשי: במעשה בלהה], אינו אלא טועה, שנאמר [בההוא קרא] ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולים כאחת [רשי, להוציא מלבן שלא תחדשנו]. אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה. • תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו. אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל, ולומר ארור שכב עם אשת אביו (תבוא כז, כ), ויבא חטא זה לידו [ויגזור הקב"ה שיהיו מן המקללים]. • אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע. אמר, אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו'.

נאָר זאָגט די גמרא^א [למה נאמר וַיִּלֶךְ רַאובֶּן וְגוֹ', ווייל] מתוך שבלבל יצועי אביו, וואָרן תָּבַע עֲלֵבּוֹן אָמוֹ, ער האָט זיך אָנגענומען [פאַר] די מוטער'ס פֿבּוֹד. ער האָט אויך געמיינט לִשְׁם שְׁמַיִם, ער האָט זיך געשטעלט אַם אַחוּת אָמִי אִיז אַ צָרָה^ב געווען [לאָמִי], לֵאמֹר שוועסטער רָחֵל אִיז געווען [א צרה ללאה אמו, איז] שְׁפַחַת אַחוּת אָמִי זאָל זיין אַ צָרָה לֵאמִי? אפילו די שְׁפַחָה. האָט ער גערעכנט, ס'איז נישט קיין פֿבּוֹד פֿאַר די מוטער.

זאָגט די גמרא אַז ער האָט עס געמיינט לִשְׁם שְׁמַיִם. [נאָר] ס'איז געווען אַ פֿגֶּם געוועזן דאָך, לִפִּי גְדֻלָּה, [לויט] דעם גרויסקייט [ולכן מעלה עליו הכתוב כן], אָבער נישט חלילה [שהיה] אין דעם סוג [של עבירה בפועל ח"ו].

כו

וידקדק במהרש"א דאם רק עלבון אמו תבע ובלבל מצעה, עדיין צריך מעם למה נקרא זה בפסוק בלשון שכיבה פרעגט דער מהרש"א^ט 'דאָך', וואו קומט דאָס צו [לשון] שכיבה, אַז דער פֿסוק רופט עס אָן [אזוי].

כז

ומה שלא דקדק בן על לשון שכיבה הנאמר בבני עלי, דאיתא גם בן בגמרא דכל האומר שחטאו אינו אלא מועה. יש לומר דהתם מובן מה שנקרא בן, דהתאם היה כמו שאמרו בגמרא ששהו קניי הילדות וכו' מנעום מליך לבעליהן, ואם בן יש בוה איהו אחיה לענין שכיבה, במה שמנעום מבעליהן, אבל אצל ראובן צריך מעם, דאין בחטאו שום אחיה לכך

מִילָא^כ ביי די בְּנֵי עֲלִי זאָגט דאָך אויך די גמרא^{כא} [כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה, ומה דכתיב] אָשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים (שמואל א', ב, כב), מתוך ששהו את קיניהן^{כב}

^ח שתי נשים של בעל אחד, נקרא בלשון המשנה וגמרא, שהם 'צרות' זו לזו.

^ט במהרש"א (שבת שם, ד"ה שנאמר ויהיו): ונראה בזה, מה שפניה בלבוש יצועי [אביו] לשכיבתו עם בלהה אשת אביו. לפי מה שאמרו כי רחל היתה עקרת הפיות, וכל עצמו של יעקב לא עבד אלא ברחל, ועל ידה נשא גם לאה והשפחות, ועל כן בחיי רחל היה מטותו תדיר באוהל רחל, ולכבודה גם אחר מותה העמיד מטות באוהל בלהה שפחת רחל. ולפי מה שביארנו במסכת יבמות (דף ק:), שאמרו שם שהיה אברהם וזרעו אסורים לישא שפחה, והוא נשא את הגר שפחת שרה לפי שנשתחררה הגר ממילא, כדין הנושא לעבדו בת חורין דיוצאת לחירות (גיטין מ:). והכי נמי צריך לומר ביעקב, שהותר בשפחות אלו, לפי שנשתחררו ממילא כשנתנו לו. וראובן טעה בזה, וחשב שלא נשתחררו בלהה וזלפה ממילא, ולכן אמרו (בראשית רבה פז, ד) שקראו לבני השפחות עבדים, כי ולד שפחה כמותה (קידושין טו:). ולזה לפי דעתו שבלהה היתה שפחת רחל ולא נשתחררה, תבע עלבון אמו שתהא שפחת אחות אמי כו'. ולזה אמר לפי דעתו שבלהה עדיין שפחה ולא נשתחררה, ואינה אשת אביו כלל, שאין קידושין תופסין בה, ואינה אסורה לו לראובן באשת אביו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה, דלפי דעתו הותר לו שכיבתו עמה. ומטעם זה נראה שאמר הכתוב בדברי הימים (א' ה, א) כי בחללו יצועי אביו נהנה בכרתו ליוסף כמפורש פרק יש נוחלין (כבא בתרא קכג), לפי שעל ידי בלבוש יצועי של בלהה, פגע בכבוד רחל שהיתה עקרת הבית, כמו שכתבתי לעיל, על כן ניטלה הבכורה ממנו ונתנה ליוסף שהוא בכור של רחל, ודו"ק.

^כ אות זה הוא הוספת ביאור מרינו, להסביר מה שהקשה המהרש"א בן רק על קרא דראובן ולא על קרא דבני עלי.

^{כא} בגמרא שם: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר בְּנֵי עֲלִי חטאו [פירש"י: באשת איש] אינו אלא טועה [ומיהו בבזיון קדשים חטאון], שנאמר (שמואל א' א, א) וַיֵּשֶׁב עֲלֵי חַפְנִי וּפְנִיָּה כְּהִנָּם לָהּ. סבר לה כרב, דאמר רב [לקמן בשמעתין] פנחס לא חָטָא [ויליף לה מקרא. ור' יונתן יליף לה לחפני מהאי קרא, כן מקיש חפני לפנחס, מה פנחס לא חָטָא, אף חפני לא חָטָא. אלא מה אני מקיים] אָשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים (שם ב, כב), מתוך ששהו את קיניהן, שלא הלכו אצל בעליהן [שהיו מסובין להקריב שום קרבן אלא בקושי, כדכתיב (שם, טו) גַּם בְּטָרִם יִקְטְרוּן אֶת הַחֵלֶב וגו', וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשליה להקריב את קיניהן, והן היו משהין מלהקריבם, והנשים לא היו יכולין לסמוך עליהם שיקריבו והיו שוהות שם, ולא היו חוזרות אצל בעליהן עד שראו קיניהן והיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה, לפיכך], מעלה עליו הכתוב כאילו שכבו [שהיו מנעים אותן מפדיו' ורבי'].

^{כב} היינו 'הקן' של שני תורים או בני יונה, שהביאו היולדות או הזכות להקריב במשכן שילה.

וּמִלְחָזוֹר לְבַעֲלִיהֶן, מַעֲלָה עֲלֵיהֶן הַכְּתוּב כֹּךְ. דִּהְיִתָּם אִיז עַס עַפְעַס אַ דְּמִיֹּן [לְלִשׁוֹן כֹּהֵן], וּוִיִּיל מ'הָאָט זײ מִשְׁפָּחָה גַעווען מִשְׁכִּיבָה עִם בַּעֲלִיהֶן.

אַבער דאָ אָט, הָאָט ער דאָךְ גאַרנישט געטון אַן עֲנִין ס'זאָל עַפְעַס אָנרירן אִין שְׁכִיבָה, ס'הָאָט דאָךְ קיין שום נגִיעָה נישט [לענין כֹּהֵן. וְהִתִּינַח הֵתָם] דער פֿסוק רופֿט אָן [כֹּךְ, וּוִיִּיל] אַז ס'קען הָאָבן עַפְעַס אַ שְׁטִיקל נגִיעָה [וְאִחִיזָה] רופֿט שוין דער פֿסוק אָן מִיט דעם לִשׁוֹן, [אַבֵּל הֵכָא בְּרַאוּבֵן אִינוּ מוֹכֵן] פֿאַרװאָס רופֿט מען עס אָן מִיט אַ לִשׁוֹן וְיִשְׁכַּב, אַ זאָךְ וואָס ס'הָאָט עַפְעַס גאַרנישט קיין שום נגִיעָה נישט דערין.

כח

וְלֹא בִיָּאָר שֶׁם בְּמַהֲרָשׁ"א, כִּי בִּאֲמַת הָאֲמָהוּת כִּשְׁנֵשָׁאָם יַעֲקֹב נִשְׁתַּחֲרָרוּ כְּדִקְי"ל בְּהַנּוּשָׁא שְׁפַחְתּוּ, אַבֵּל רַאוּבֵן מַעֲלָה בְּרִין זֶה וְסֹבֵר שְׁעִירֵי שְׁפַחּוֹת הֵם וְאִין קִידוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהֶם. וְלִפִּי שִׁימְתוּ לֹא הִיָּה לָהֶם דִּין אֶשֶׁת אִישׁ, וְנִמְצָא שְׁהוּ אַחֲרֵיהֶם סוֹבְרִים שִׁישׁ הִתֵּר שְׁכִיבָה, עַל כֵּן נִקְרָא עֲלֵיו לִשׁוֹן כֹּהֵן, בְּמָה שֶׁבְּרַבְרִיו הִיָּה יָכוֹל לָגוֹרֵם לְאַחֲרֵיהֶם חֲמַט כֹּהֵן זָאָגט דער מַהֲרָשׁ"א^ט, וּוְאָרֵן ער הָאָט זיך דאָךְ אָנגענומען [לְכַבֹּד לָאָה אִמּוֹ], וּוִיִּיל ער הָאָט גע'טענע'ט אַז אַקעגן אַ שְׁפָּחָה אִיז עַס אַ בִּזְיוֹן פֿאַר דִּי מוֹטַעַר [לָאָה. וְהִנֵּה] דער אָמֶת אִיז אַזוי, דִּי גִמְרָא זָאָגט אִין יְבָמוֹת^כ אַז דִּי אָבוֹת וְבָנֵיהֶם זענען אָסוּרִים געוועזן בְּשְׁפָּחָה^כ, עֲבָדִים הָאָבן זײ נישט געטאַרט נעמען. נאָר וואָס'זשע דען, אַבְרָהָם אַבִּינוּ הָאָט גענומען הֶגְרָן, אַזוי ווי .. [שֶׁאִמְרוּ דְּבָאִם] אִיז מַעֲן מִייעַד וּמִקְדָּשׁ [שְׁפַחְתּוּ] לְבָנוּ, אָוֵן מִיט דעם גִּיט זי אַרויס לְחִירוֹת^כ, [וּמִמִּילָא] מִיט דעם וואָס ער הָאָט זי גענומען [אַבְרָהָם לִהְגֵּר, וַיַּעֲקֹב לְכַלְהָה, אָוֵן] ער הָאָט זי מְקַדָּשׁ געווען, מִיט דעם אִיז זי אַרויס לְחִירוֹת, אִיז זי געווען 'אויס' שְׁפָּחָה.

[אַבער] ווען זי העט טאַקע גיווען געבליבן אַ שְׁפָּחָה [וְלֹא הִיָּה הַדִּין שֶׁהִנִּישׁוּאִין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ לְחִירוֹת], אִיז זי דאָךְ אָסוּר [לְהַאֲבוֹת, וְהָרִי בַּעֲוֹדָה שְׁפַחָה] אִיז אִין קִידוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, [וּמִמִּילָא] אִיז זי נישט געווען קיין אֶשֶׁת אִישׁ.

אָוֵן דער אָמֶת [אַבער] אִיז דאָךְ געווען, אִיז זי דאָךְ אַרויסגעגאַנגען לְחִירוֹת [עַל יְדֵי הִנִּישׁוּאִין, אָוֵן] זי אִיז נישט געווען קיין שְׁפָּחָה.

^{כב} בְּגִמְרָא יְבָמוֹת (ק): גְּבִי אַבְרָהָם דְּכִתִּיב (בְּרַאשִׁית יז, ז) לְהִיּוֹת לָךְ לְאֵלֶיךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ, הֵתָם מֵאִי קֵא מִזְהָר לִיָּה רַחֲמָנָא וְנִשְׁׁי. הוּאִיל וְהִהוּא אַחֲרֵי קֵא דְרִשֵׁת לִיָּה לענין פֿסול כְּהוֹנָה, הֵכָא מֵאִי פֿסול קֵא דְרִשֵׁת בִּיָּה הָא וְדֵאִי גְבִי יִשְׂרָאֵל כִּשְׁר הוּא וְכוּ'. הֵכִי קֵאמֵר לִיָּה, לֹא תִנְסַב עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וּשְׁפַחָה, דְּלֹא לִיזִיל זֶרַעךָ בְּתֵרָה.

^{כד} וְאִף קוּדֵם מִתֵּן תּוֹרָה.

^{כה} כְּמִבְּרֹאָר בְּגִמְרָא גִיטִין (לט: מ): אִמֵּר רַבִּי זִירָא אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא אִמֵּר רַב אִשִּׁי אִמֵּר רַבִּי, עֲבַד שְׁנֵשָׁא אֶת בֵּת חוֹרִין בְּפָנֵי רַבּוֹ, יֵצֵא לְחִירוֹת [פִּירִשְׁׁי: דֵּאִי לֹאֹ דִשְׁחַרְרִיָּה לֹא הוּא שְׁבִיק לִיָּה לִמְנַסֵּב בֵּת חוֹרִין]. אִמֵּר לִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן כָּל כֹּךְ יִשׁ בִּידֵךְ [מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּין] וְאִנִּי שׁוֹנֵה [וְחִכִּי"א אִינָה מִקְדוּשֵׁת] הַכּוֹתֵב שְׁטֵר אִירוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ [הָרִי אֶת מִקְדוּשֵׁת לִי, וְקִדְשָׁה בּוֹן, רַבִּי מֵאִיר אִוֵּמֵר מִקְדוּשֵׁת, וְחִכְמִים אִוֵּמֵרִים אִינָה מִקְדוּשֵׁת. כְּדָאמֵר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא [לְקַמֵּן] כִּשְׁרַבּוֹ הִנִּיחַ לוֹ תְּפִלִּין, הֵכָא נִמִּי כִשְׁרַבּוֹ הִשִּׁיאוּ אִשָּׁה [נְדֵאִי לֹאֹ דִשְׁחַרְרִיָּה, לֹא הוּא מֵיַעֲבַד אִיסוּרָא עַל יְדִין]. וְמִי אִיכָא מִיָּדִי דְלַעֲבָדִיָּה לֹא מַעֲבַד לִיָּה אִיסוּרָא, וְאִיהוּ עֲבַד אִיסוּרָא [שְׁנֵשָׁא אֶת שְׁפַחְתּוֹן], אִמֵּר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק הֵכָא בְּמֵאִי עֲסִקִין דָּאִמֵּר לֵה צִאי בּוֹ וְהִתְקַדָּשׁ בּוֹ נְכֻלּוּמֵר אִי דָאִמֵּר הִתְקַדָּשׁ בּוֹ גִּרִידָא וְדֵאִי שְׁחַרְרָה מַעֲקִירָא, אַבֵּל הִשְׁתָּא דָאִמֵּר לֵה צִאי בּוֹ וְהִתְקַדָּשׁ בּוֹ וְהִיָּה לָךְ שְׁטֵר שְׁחָרוֹר וְשְׁטֵר אִירוּסִין, גְּלִי מִלִּתִּיָּה דְלֹא שְׁחָרְרָה אִלָּא בְּהֵאִין, רַבִּי מֵאִיר סִבֵּר יִשׁ בַּלְשׁוֹן הַזֶּה [נְהִי אֶת מִקְדוּשֵׁת לִי לִשׁוֹן שְׁחָרוֹר [וְהִכִּי קָאֵמֵר, הִיָּי רַאויָה לְהִתְקַדָּשׁ לִי בּוֹ, וְהִתְקַדָּשׁ בּוֹ], וְרַבִּנָּן סִבֵּרִי אִין בַּלְשׁוֹן הַזֶּה לִשׁוֹן שְׁחָרוֹר.

וּבִשְׁלַחַן עֲרוּן וְרַמְ"א (י"ד רסו, עא): יִשְׂרָאֵל שָׁבָא עַל שְׁפַחָה, אִפִּילוּ הִיָּה שְׁפַחְתּוֹ, הוּלֵד עֲבַד. וְי"א שֶׁאֵם בָּא עַל שְׁפַחְתּוֹ אוֹ קִדְשָׁה, הוּלֵד בֵּן חוֹרִין, לְכָל הַדְּבָרִים. וְיִשׁ מִי שֶׁאִוֵּמֵר שֶׁאִף ע"פ שְׁלִשָּׁר דְּבָרִים דִּינוּ כִּכֵּן אִינוּ מוֹתֵר בֵּת חוֹרִין עַד שִׁיקְבַּל גִּט שְׁחָרוֹר. עֲבַד ג' שִׁשָּׁיִם רַבּוֹ בֵּת חוֹרִין, וְכָל שֶׁכֵּן אִם נוֹשָׂא שְׁפַחְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרַאשׁוֹ, אוֹ שֶׁאִמֵּר לוֹ רַבּוֹ לְקִרְוָה ג' פֿסוּקִים בְּסִפּוֹר תּוֹרָה בְּפָנֵי הַצִּבּוֹר, וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאִינוּ חַיִּיב בְּהֵן אִלָּא בֵּן חוֹרִין, יֵצֵא לְחִירוֹת, וְכּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְכַתּוּב לִגְבֻל שְׁחָרוֹר.

[אבל ראובן טעה ולא ידע דין זה שעל ידי הנישואין לבן חורין נפקע השעבוד, וממילא] אַז ער האָט אָבער געלערנט אַז ס'איז געווען די מעשה אַ בִּזְיוֹן [לאמור] ווייל זי איז [עדיין] אַ שפּחה. [און] אַז זי איז נאָך אַ שפּחָה איז דאָך אַין קידושין תּוּפְסִין [בה], ממילא איז ער [ראובן] דאָך מוֹתֵר געווען בשכיבתה, ווייל זי איז דאָך נישט געווען קיין אַשֶׁת אָבִיו. [און] דאָס איז געווען די מַחְלוּקָה [שבין יוסף והשבטים, במה שהשבטים קראו לבני השפחות עבדים]¹¹.

[און] ממילא האָט ער [ראובן] געטון אַ זאָך וואָס ער האָט עס געמאַכט אַ הֵיתֵר [לפי דעתו], קומט דאָך אויס [שכבר יש בזה איזה נגיעה לענין השכיבה, כיון שלפי דעתו וסברתו הותרה לו בטעות, און] אַז מ'טוט אַ זאָך וואָס מ'מאַכט אַ היתר, אפילו אַז מ'טוט עס נישט בפועל, אָבער על כל פנים איז עס שוין עפּעס פון 'דעם' עֲנִין, [שהרין] ער האָט דאָך געמאַכט אַ היתר דערפון, [וממילא] איבערדעם רופט עס שוין דער פֶּסוּק אַן מיט דעם לשון וַיִּשְׁכַּב. אַזוי זאָגט דער מהרש"א.

כט

הגם ס'איז דאָ אין דעם מַפְלִיל צו זיין. [אָבער] על כל פנים דער תּוֹכֵן דערפון, [אז] דער פֶּסוּק רופט עס אַן [וכן], ווייל ער האָט געטון אַ זאָך וואָס ס'מאַכט אַ הֵיתֵר [דערפון]. [הגם] אָבער דאָך [צריך הסבר] פאַרוואָס רופט ער עס אַן לְמַעֲשֶׂה [בשביל 'ההיתר' לחוד. וצריך לומר] ווייל ס'איז אַ מְצִיאָתָה געווען [מחמת ההיתר] אַז ס'זאָל צו דעם 'קומען' [גם בפועל, שעל כל פנים] אַן אַנדערער האָט געקאַנט 'קומען' צו אַזאַ מְכָשׁוּל [על ידי שיטת ראובן שיש לה רק דין שפחה]¹².

ל

והוא בעין מה שמצינו בחטאת ירבעם, דאף שעגלי ירבעם לא היה להם דין עבודה זרה, וכמו שביאר הר"ק ועוד, אבל מ"מ כיון שזוהי יצא כדורות שלאחריו החטא של אחאב, שזה כבר היה עבודה זרה, על כן גם חטאי אחאב ושאר מלכים נקראים בפסוק בשם חטאות ירבעם

ס'איז עפּעס אַזאַן עֲנִין אַזוי ווי מ'געפֿינט, ווי ס'שטייט ביי יִרְבְּעָם בֶּן נִבְט וואָס ער האָט דאָרט געטון דעם עוֹן [שהעמיד העגלים, שנחשב בפסוק כעבודה זרה, כאטש] דאָס איז גאַרנישט געווען קיין עוֹן [של עבודה זרה ממש]. ווי דער רד"ק זאָגט דאָרט¹³ אַז דאָס איז נישט געווען קיין עֲגָלוֹת פאַר קיין עבֻדָּה זָרָה, ס'איז נאָר געווען אַן הַשְׁפָּעָה.

¹¹ כמבואר בתנחומא וישב (סימן ב), וברש"י שם (לו ב, ד"ה את דבתם רעה).

¹² אבל עכ"פ אין לה דין אשת איש. ושאר בני נח שאינם מזרע האבות הלא לא נאסרו בשפחה.

¹³ ברד"ק מלכים ב' (י, ל): 'יהוא ביער הבעל [של אחאב], ולא ביער העגלים [של ירבעם], כי אותם נעשו לשם ה'. ואף על פי כן היה חטא גדול, כמו שכתוב (יתרו כ, יט) 'לא תעשון אתי וגו'.

וברד"ק מלכים א' (כא, כה): 'רק לא היה כאחאב [אשר התמפר לעשות הרע בעיני ה']'. כי 'ירבעם' והבאים אחריו, אף על פי שעבדו העגלים, פָּנְתָם לַשִּׁמִּים. אבל 'אחאב' עבד הבעל ואשרה כשאר העבודות גלולים [של האומות], לפיכך אמר (שם, כו) וַיִּתְּעַב מֶלֶךְ אֲחָז אֶת־הָעֲלִילִים כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱמֹרִי.

ועוד שם (יב, ל): כי מתחלה לא אמר ירבעם כי לשם עבודה זרה היה עושה אותם, אלא לשם הָקֵל. ואחר כך שב הדבר ההוא והיה לחטאת, שקבלוהו באלוה, וממנו יצאו לאלהים אחרים ככל הגוים [בימי אחאב], לפיכך אמר וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻטָּאת.

נאָר דער חָטָא איז געווען ווייל פון דעם איז 'אַרויסגעקומען' [עון עבודה זרה בדורו של אחאב, און] ווייל מ'האָט געוואוסט [שוין בימי ירבעם] אַז פון דעם וועט אַרויסקומען עבודה זרה, [כבר העלה הכתוב כן גם על ירבעם].

און וְהָרָאָה, אַחָאָב האָט שוין געמאַכט אַנדערע [עגלים], טאַקע עבודה זרה'ס. און דאָס האָט זיך 'אַנגעהויבן' פון יִרְבְּעָם'ן, און אַחָאָב איז שוין געוואָרן טאַקע אַן עובד עבודה זרה.

[איבערדעם] זאָגט דאָך די גמרא^{כט} אַז די קלות פון אַחָאָב'ן איז געווען ווי די חֲמורות פון יִרְבְּעָם'ן. און פונדעסטוועגן פאַרוואָס רופט מען עס אַן חֲטָאת יִרְבְּעָם [גם] אצל שאר המלכים שאחריו], ווייל ער [ירבעם] איז געווען דער מתחיל.

לא

[ונמצינו למדין מזה, אַז] ווייל אַז מ'טוט אַזאַ זאַך וואָס ס'ברענגט צי דעם פאַר יענעם, אפילו 'דעם' [אליין] איז נאָך גאַרנישט, אָבער [וויבאלד] מ'וועט פון דעם 'קומען' לידי חטא, [מעלה עליו הכתוב בלשון החטא עצמו].

לב

דומה לזה מצינו בן סורר ומורה שהוא נסקל על שם סופו.
[וכעין ענין זה מצינו אצל] בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, [וואָס ער] איז נהרג על שם סופו^ל.

ועיין עוד באורך ברד"ק מלכים ב' (יז, כח): כי ישראל אע"פ שהיו עובדים העגלים, לא היו עושים אלא להיותם אמצעיים בינם ובין הקל. כי כן היתה דעת האומות בזמן ההוא, שעל כל פנים היה צריך אמצעי להתקרב אליו ולעבדו, וישראל טעו אחרי דעות האומות. ◦ אם כן מה בין ישראל ובין האומות. יש אומרים כי האומות כשהיו עובדים איש את אלהיו, החכמים שבהם היו יודעים כי הצלמים לא יעילו אלא להיותם אמצעיים ולעבדם, והעבודה ההיא אמרו כי תשר בעיני האלקים, אבל המון העם לא היה להם לב, וסברו כי אם על הנעבד, והיו חושבים כי הוא המטיב והמרע. וישראל לא כן, אלא כולם [גם המון העם] היו יודעים מירושת אבות כי הקל יתברך הוא אלקי האלהים, אלא שהיו טועים אחרי דעות האומות, לפי שהיו נבדלים מכל שאר האומות, וכשהיו רואים ההצלחה לאומות העולם היו סוברים כי אלהיהם האמצעיים היו גורמים להם ההצלחה ההיא, והיו אומרים איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואע"פ שגם אנו (ראה יב, ל), כמו שאמר אחז (דברי הימים ב' כח, כג) כי אֱלֹהֵי מַלְכֵי אֲרָם הֵם מַעֲזִירִים אֹתָם לָהֶם אֲזַכֶּה וְיַעֲרֹנִי. ◦ ואפילו הרשעים שבהם היו דורשים את ה', כי ירבעם אמר (מלכים א' יג, ח) חָלָּ נָא אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ, כי כוונתו כי הוא המטיב והמרע, ולא אמר כי יברשת ידו היה מקרה. וכשחלה בנו שלח אשתו לדרוש את ה' מאחיה השילוני (יש יד, ב). ואחאב נסכם עם אליהו בדבר נביאי הבעל (שם יח, ט-י), וחרד לדבריו הנביא שאמר לו (שם כ, לט מב) וְהִתָּה נִפְשֶׁךָ תַּחַת נִפְשׁוֹ, ומנבואת אליהו חרד וקרע את בגדיו וצם ושכב בשק (שם כא, כז). ויהורם אמר (שם ב, ג, יג) כי קרא ה' לשלשת המַלְכִּים האלה לתת אותם ביד מואב. יראת ה' זאת היתה בלבם, כי מאת הקל יתברך הטוב והרע. אף על פי שהיו אותם קצת כופרים שהיו אומרים לא ייטיב ה' ולא ירע (צפני א, יב), והיו אומרים מי ראנו ומי ידענו (ישעי כט, ט), אותם היו מעטים, ודעת אחר היתה בלבם והיו אומרים בסתר כמו שאמר (מלכים ב' יז, ט) וַיִּחַפְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [דברים] אֲשֶׁר לֹא כֵן עָלָה אֱלֹקֵיהֶם, ואותם היו מאמינים שהטוב ורע אינו בכוונת מכין, לא בקל ולא באחד מן הנעבדים. אבל המאמינים בעבודה זרה והעובדים אותה, היו רבים, ואותם היתה דעתם לקל ית', אלא שהיו עובדים על ידי אמצעי. ◦ ויראת אלקים זאת לא היתה אֹתָם, כי הקל צוה אותם (יהורם, יח, כ, יט) לא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב, רצה לומר שתחשבו שיהיו אמצעיים ביני וביניכם, ובוזה היו טועים, והולכים בחקות הגוים בדברים אחרים רבים שנתנם הקל יתברך. לפיכך הקיאה אותם הארץ, כמו שאמר להם ה' יתברך (אחרי יח, כה).

קדושם כ, כב-כג) ולא תִּלְכּוּ בַּחֲקֹתֵי הַגּוֹיִם ולא תִּקְיֵא הָאָרֶץ אֶתְכֶם וכו'.
^{כט} בגמרא סנהדרין (קב:): וְיָדִי הִנָּקֵל לִכְתּוֹ בַּחֲטָאוֹת יִרְבְּעָם בֶּן נִבְט (מלכים א' טז, לא) [פירשו: באחאב כתוב. כלומר קלות היו לאחאב כל חטאותיו של ירבעם], אמר רבי יוחנן, קלות שעשה אחאב, כחמורות שעשה ירבעם, ומפני מה תלה הכתוב בירבעם [דבכמה מקומות כתיב לא סר מקל חטאות יִרְבְּעָם, ולא כתיב אחאב, אף על פי שהיה רשע ממנו], מפני שהוא היה תחילה לקלקלה [שהיה מלך ראשון שהקדיח את הבשילין].

^ל כמבואר בגמרא סנהדרין (עב:): תניא רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיתלקי, אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל. אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר [פירשו: מכלה] נכסי אביו, ומבקש לימורו [מה שהורגל בבשר ויין] ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את

[וכבר הזכרתי בפרשת כי תצא^{לב} בשם פי' הרא"ש]^{לא} ווייל ס'ברענגט צי [לעשות] אַזעלעכע זאַכן [ושחייבים עליהם סקילה, וכגון] ס'קאָן ברענגען צו חלול שַׁבַּת וכדומה.

^{לג}
ומכל זה יוצא מוסר השכל עד כמה צריך אדם להזהר שלא יצא תקלה על ידו, ואפילו בעתיד, או לאחרים. וכמו שביארתי במה שסיים הכתוב בפרשת בכן סורר ומורה וְכָל 'יִשְׂרָאֵל' יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ, כי זה יהיו כל ישראל שומעים ומתיראים מפרשה זו, להשגיח שלא יבא על ידם מכשול בעתיד, ואפילו לאחרים, כי הכל נחשב על שמו אַזּוּי ווי איך האָב געזאָגט דאָס פּאַריגע מאָל, טאַקע [איין] פּרשֶׁת כִּי תִצָּא^{לב}, [לפרש] וואָס ס'שטייט [אצל בן סורר ומורה] וְכָל 'יִשְׂרָאֵל' יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ (תצא כא, יג), [און] דער כלי יקר פרעגט^{לד} פאַרוואָס שטייט נישט וְכָל 'הַבְּנִים' יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ, [דהא דין בן סורר ומורה אינו נוהג רק בבן י"ג ממש, ולא בשאר גדולים. וביארתו] וואָרן ס'איז אַ פּחַד [הנלמד מדין פרשה זו] פאַר יעדן, [לראות האין מדברים קלים באים לידי דברים חמורים, ועל כן נאמר וְכָל 'יִשְׂרָאֵל' יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ, שעל כולם להתבונן כי] מ'דאַרף זיך באַרעכענען, [כי] אַז מ'טוט אַ זאַך [אפילו] אַ קלייניקייט, [איז] היום אומר לו עֲשֵׂה כֵּן ומחר [אומר לו] עֲשֵׂה כֵּן עד שיאמר לו לך עבוד עבודה זרה^{לז}.

ווען מ'טוט דעם קלייניגקייט, דעם עֲשֵׂה כֵּן, שרעקט מען זיך נאָכנישט, [ווייל] מ'ווייסט פון גאַרנישט [מה שעלול לצמוח מזה]. אַז מ'באַרעכנט זיך אָבער אַז על שם סופו [אויף דעם] וואָס ס'ברענגט דערצו איז מען 'שוין' גידון, איבערדעם פאַלט אַ פּחַד אויף יעדן, [ולכן לא אמר רק] וכל 'הבנים'.

[ווען] מ'זעט די דורות, מ'זעט דאָ עד היכן הדברים מגיעים, אַז דער בוראָ קל עולָמים האָט געקוקט צום סוף, צום סוף דַעֲתוֹ, ער איז יוֹרֵד לְסוֹף הָעֲנָן, [לדון] וואָס דאָס 'קאָן' אַלץ ברענגען.

הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם, ולצדיקים רע להם ורע לעולם.

וברש"י כי תצא (כא, יח): וכן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלטם הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

^{לא} בפ"י הרא"ש על התורה (תצא כא, יח): כי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה. ועל שם סופו נהרג, כי עתיד ללסטם את הבריות [ולהרוג]. ואם תאמר, היה לו לידון בסייף [כדין ההורג, ולא בסקילה]. ויש לומר, כיון שהוא מלסטם אינו משמר שבתות, ונתחייב סקילה. אי נמי מדכתיב אִיָּנּוּ שְׁמַע, מכלל שהוא מקלל אביו ואמו, וחייב סקילה.

^{לב} בס"ג כי תצא תשי"ז, ועיי"ש כל הענין באורך. [ובלשון] ק נדפס בחידושי תורה תשי"ז ח"ב, ובדברי יואל תניינא עמוד רנו-רנז].

^{לד} בכלי יקר כי תצא (כא, יח): ומ"ש וְכָל 'יִשְׂרָאֵל' יִשְׁמְעוּ, היינו שישמעו פרשה זו ומשפט הכתוב בה, וְיִירָאוּ הבנים מלמות עיני כבודם של אב ואם וכו'. ○ אך קשה לי וְכָל 'יִשְׂרָאֵל' יִשְׁמְעוּ, וְכָל 'הַבְּנִים' היה לו לומר, כי אין צורך לפחד זה כי אם לבנים, ובספר הזהר דרש פרשה זו על כל ישראל. ואני אומר שאין צורך בזה, כי גם מפשטה של הפרשה יש מוסר נפלא לכל ישראל שנקראו בנים לְקַל חֵי, ויש לחוש שישמכו על זה ויאמרו מאחר שאנחנו בניו, אם כן ודאי אם יהיו בנים סוררים לא יביט און ביעקב וירחם עליהם כרחם אב על בנים ויוותר להם וכו', על כן כתבה התורה שהדין דין אמת שאפילו האב חייב להביא את בנו לבי"ד ולמוסרו למיתה, ועל ידי זה יִשְׁמְעוּ פרשה זו כל ישראל וְיִירָאוּ את ה', ולא יסמכו על מה שקראם בנים, כי גם בבי"ד שלמטה חייב האב למסור את בנו לבי"ד, וכן הדין גם בבי"ד שלמעלה.

^{לז} כמבואר בגמרא שבת (קא:): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו', המקרע בגדיו בחמתו, וְהַמְשַׁכּר כְּלוּי בחמתו, וְהַמְפַּזֵּז מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה. שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד. אמר רבי אבין, מאי קראה, לא יהיה בך אֵל אֶל זֶר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נָכָר (תהלים פא, ט), איהו אֵל זֶר שיש בגופו של אדם [פירש"י: 'בך' משמע בקרבך], הוי אומר זה יצר הרע [שאם היה בך, תשתחוה לאל נכר לבסוף].

לד

הקדמה ליישוב קושיא ב-ג (באופן שני)

ובענין כזה כשאדם חוטא בחטא קל, אבל יוכל לצאת מזה חטא חמור לאחרים, הנה אף שחטא האחרים כבר הוא אצלו בגדר שוגג, כי הוא לא עשהו. אבל מכל מקום בחטא הראשון הרי הוא נחשב כמוד

איבערדעם אז מ'טוט א זאך וואָס דער חטא [הקל] האָט געקאָנט ברענגען [את אחרים] צו דעם [לחטא החמור הנסבב מזה, איז] חלילה [שפּעטער] אַז ס'קומט צו דעם [שאיט אחר חוטא בעון החמור], איז מען דאָך שוין נישט שולדיג [האיש המתחיל], וואָרן דאָס טוט דאָך גאָר 'ענער' [ולא הוא, וממילא] איז מען שוין [ווי] א שוֹגֵג [על החמור]. אָבער אין תּוֹחֶלֶת [בחטא הקל] איז מען געווען א מִזִּיד, מ'האָט געטון אַזא תּוֹעֵה וואָס ס'קאָן ברענגען צו 'דעם' חטא.

לה

ועל דרך זה ביארתי בפרשת נצבים, בפסוק וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הָאֵלֶּה הָיָה וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ שְׁלֹם יִהְיֶה לִי וְגו' לְמַעַן סְפֹת הָרֹחַ אֶת הַצִּמְמָא. דקשה מה שמסיים שיוסיפו לו השגנות על הדונות, וכי כך היא המדה לעשות שוגג כמוד

ווי איך האָב געזאָגט דעם פֿשְׁטִי [אויפן פסוק] (נצבים כט, יח) וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הָאֵלֶּה הָיָה וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ שְׁלֹם יִהְיֶה לִי [כי בשחרות לבי אלך] לְמַעַן סְפֹת הָרֹחַ אֶת הַצִּמְמָא. בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הָאֵלֶּה, און ער וועט זאָגן שְׁלֹם יִהְיֶה לִי, [מסיים הכתוב] לְמַעַן סְפֹת הָרֹחַ אֶת הַצִּמְמָא. און דער תרגום זאָגט, לְאֹסְפָא [ליה] חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל זְדוֹנָתָא, אז מ'וועט צוגעבן [די] שוֹגְגִים צו די זְדוֹנֹת, [להיות נפרע ונענש גם על השוגג כמו על המזיד] ל.

לו

[ולכאורה קשה, וכי] איז דען אזוי דער דין, אז מ'זינדיגט בְּמִזִּיד גיט מען צי [אויך] די עונות [שעבר] בְּשׁוֹגֵג? [והרי] אויף דעם מִזִּיד איז מען נידון ווי א מִזִּיד, און ביי דעם וואָס מ'איז א שוֹגֵג איז מען נידון ווי א שוֹגֵג, פאָרוואָס זאָל מען צוגעבן די שְׁגָגוֹת צו די זְדוֹנֹת.

לז

ואמרתיו על פי דברי הרבינו יונה בענין חומר העונש של המתחבר לרשע. דמכיון שהוא התחבר עמו ונתן לו חיווק, ועי"ז שוב מתחזק ברשעו, על כן נחשב גם שאר חטאי הרשע עליו, ואף שאחר כך כבר הוא אנוס בדבר, כי שוב לא יוכל למנוע את הרשע מזה, והוא גם אינו משתתף במעשיו

ונאָר] קען זיין דער פֿשְׁט.

דער רבינו יונה זאָגט ל [על דברי המשנה] אַל תִּתְּחַבֵּר לְרָשָׁע (אבות א, ט), זאָגט ער אַז דאָס איז דאָס אַרגסטע [עונש, כשמתחברים לרשעים, ווייל] אַז מ'איז מִתְּחַבֵּר לְרָשָׁע, גיט

לה בס"ג נצבים וילך תשט"ז (לשון קדשו קונטרס רנב), ועיין שם כל הענין באורך.

לז וכמבואר זה ברש"י (נצבים שם): לְמַעַן סְפֹת הָרֹחַ. לפי שאוסף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצטרם עם המזיד, ואפרע ממנו הכל. וכן תרגם אונקלוס בְּדִיל לְאֹסְפָא לִיָּה חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל זְדוֹנָתָא, שאוסף לו אני השגנות על הדונות.

לז בפירוש רבינו יונה על אבות (א, ט): ואל תתחבר לרשע. שהוא עונש גדול שאין כמותו, כי החטא החמור, פֿשַׁע בו עשה עבירה אחת. אבל זה, בכלל העבירות שעושה הרשע יש לו חלק בהם, ונמצא עושה חטאים רבים גדולים ועצומים, "אָם יִדְּיוּ אֶסְוִיָּים ולא נהנה מהם". ואוי לרשע ואוי לשכנו, כי הוא חטא ושכינו מנוגד (פירוש נלקח, עי' גמרא מכות יא.). שכן הוא מפורש באבות דרבי נתן, כל המדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם, והמדבק לצדיקים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. ועל זה נאמר (דברי הימים ב, כ, לו) בְּהִתְחַבֵּר כו' פֿרַח ה' אֶת מַעֲשָׂיו. ואל תתייאש [מן הפורענות] (אבות שם). סָמַךְ שני דברים האלה, ואמר אל תתחבר לרשע, שאין לך להתיאש מן הפורענות, ואל תאמר בלבך עודנו עומד בשלוה והשעה משחקת

מען אים חזיון [וימשיך לעשות עוד עבירות], און דערנאָכדעם [איז סיי] וואָס ער טוט, דערנאָך טוט ער עַל שְׁמָךְ, [וכתב שם בלשונו דאפילו] וְאִם יִדְּיו אֶסּוּרִים, ער וויל נישט [כבר, שהרשע יעשה העון, עם כל זה הכל נחשב גם על שמו של המתחבר לרשע שהיה מחזקו בעבר לזה].

[ואינו דומה לשאר עבירות בזה, ווייל] אַלע חַטָּאִים האָבן אַ 'גרעניץ', 'דעס' טו איך יא, און 'דעס' טו איך שוין נישט, [ואינו נענש רק על מה שעשה].

אַבער אַז דו גיסט 'יענעם' חזיון [לעבירה], זאָגט דער רבינו יונה, [דאף על מה שלא עשית בעצמך, אמנם] דו ביסט אָבער דאָך שולדיג [על מה שעשה זולתך], ווייל מיט דעם וואָס 'דו' ביסט דין מִתְחַבֵּר לְרָשָׁע, באַקומט ער דאָך חזיון, און נאָכדעם טוט 'ער' אַזאַלעכע עבירות וואָס דו ווילסט שוין אפילו נישט, ס'איז יִדְּךָ אֶסּוּרִים, דו קענסט דיר נישטאמאל העלפן [למונעו שוב מזה, ועם כל זה] ס'איז נישט קיין לַמּוֹד זְכוּת [עליך, דמכיון] דו האָסט אים געגעבן חזיון דערצו, ביסטו 'שוותף' צו די עבירות וואָס דו ווילסט אפילו נישט האָבן.

[און] דער אָמֶת, 'דעמאלטס' איז מען טאַקע [שוין] אַ שוֹגֵג.

לח

וזה שאמר הכתוב וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי 'הָאֱלֹהִ' הַזֹּאת, דקא' על הָאֱלֹהִי הנאמר בפסוק אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, שִׁמְפֹּרֵשׁ הַרְמָב"ן דקא' על מי שאינו מוחה ולוחם נגד מפירי התורה. וְהַתְּבָרָךְ בְּלִבְךָ לְאָמֹר 'שְׁלוֹם' וְהָיָה לִי עִם כָּל אֶחָד, ולמה לי לצאת במלחמה ומחלוקת, והרי אמרו גדולי השלום

דאָס קען זיין [דער פשט, שאמר הכתוב] וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי 'הָאֱלֹהִ', [דהכוונה על הָאֱלֹהִי וואָס] ס'שטייט (תבוא כז, כו) אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים [אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לעשות אותם]. זאָגן זיי דאָך דעם פֶּשֶׁט^{לח} [דהכוונה] אַז מ'זאל 'אויפהאַלטן' די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, [דהיינו מ'זאל] גוֹדֵר גוֹדֵר און עוֹמֵד בַּפֶּרֶץ זיין.

לו, אתחבר אליו, וכשיעבור מזלו הטוב אתרחק ממנו, "ולא תוכל", כי לא תדע מה יִלָּד יום, וברגע יבא אידו ותלקה עמו, כאשר החל לנפול הוא וכל אוהביו יפלו. ○ וגם אַל תאמר אראה לו אהבה 'לפנים', ולא אהבנו בלבי. כי גם רע שתניפנו, והוא חטא להתניף הרשעים בעולם הזה. ועל ענין זה אמר שלמה (משלי כד, כא-כב) יִרָא אֶת ה' בְּנֵי וְיִמְלָךְ, עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעַבֵּךְ, כִּי פִתְאֹם יָקוּם אֲדִים, וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ. פ'י סמך 'יראת ה' בני ומלך', אל יראת מלך בשור ודם למשל, ולענין יראת הגוף הנראית לעין, ליראת הנפש הנעלמת. ואמר, כאשר אתה רואה כי המלך שונא לכל אוהב שונאו, וכי יפקוד עליו רעה, ישאל איזהו אשר מלאו לבו 'לאהוב את שונא המלך', ויעשה לו כאשר עשה לשונאו. כך הקב"ה עושה לכל מתערב עם שונים, כלומר המשנים את התורה ואת המצוה, כי שונים [הוא פועל] יוצא, כמו אַחֲרֵי דְבָרֵי לֹא יִשְׁנֹו (איוב כט, כב), וכאשר הרשעים השונים ילקו גם חבריהם יאספו עמהם, כמו שכתוב (דברי הימים ב' יט, ב) הִלָּךְשָׁע לַעֲזוֹ וּלְשֹׂנְאֵי ה' תִּתְאַבֵּב. ובוהו יהיה [מתקיים] עליהם כִּי פִתְאֹם יָקוּם אֲדִים, שלא תאמר אתערב עמו עתה וכי תבוא עליו הרעה אתרחק ממנו, כִּי פִתְאֹם יָקוּם אֲדִים ולא תוכל להמלט על נפשך. וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ, רצה לומר פיד שונא המלך ופיד שונא הקב"ה, מי יודע מתי יבוא להם, ואין אדם יכול להזהר להתחבר עמהם ולהציל נפשו.

^{לח} ברמב"ן כי תבוא (כו, כו): אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כאן פָּלַל את כל התורה כולה, וקבלוה עליהם בְּאֵלָה ובשבעה, לשון רש"י. ○ ולפי דעתי, כי הקבלה הזאת, שיוּדָה במצות בלבו, ויהי בעיניו אמת, ויאמין שהעושה אותן יהיה לו שכר וטובה והעובר עליהן יענש, ואם יכפור באחת מהן או תהיה בעיניו בטלה לעולם הנה הוא ארור. אבל אם עבר על אחת מהן, כגון שאכל החזיר והשקץ לתאוותיו, או שלא עשה סוכה ולולב לעצלה, איננו בחרם הזה, כי לא אמר הכתוב אשר לא 'יעשה' את דברי התורה הזאת, אלא אמר אשר לא 'יקים' את דברי התורה הזאת לעשות, כטעם 'קיימו' וקבלו היהודים (אסתר ט, כו) והנה הוא חרם 'המורדים והכופרים'. ○ ובירושלמי בסוטה (דף לא.) דאיתי, אֲשֶׁר לֹא יָקִים, וכי יש תורה נופלת וכו', רבי שמעון בן חלפתא אומר זה בית דין שלמטן וכו', אמר רבי אסי בשם רבי תנחום בר חיאי, למד ולימד ושמר ועשה, והיה סיפק בידו להחזיק, ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור. ידרשו 'בהקמה' הזאת בית המלך והנשיאות, שבידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה, ואפילו היה הוא צדיק גמור במעשיו, והיה יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המבטלים אותה [ולא החזיק], הרי זה ארור. וזה קרוב לענין שפירשנו.

[ועל זה נאמר] וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת.

לט

וועט ער זיך בארעכענען ניין, 'שלוש' יהיה לי, [דהרי] ס'שטייט דאך לט גדול השלום, וועט ער זיך שטעלן וואָרן גדול השלום [עד שישתוק עבור השלום] אויף אלעם, [ולא ימחה בעד עוברי עבירה, ואדרבה עוד יתחבר ויהיה 'בשלום' עמהם].

מ

ועל זה אומר הכתוב לְמַעַן סְפֹת הָרָחָק אֶת הַצִּמְצָמָה, כי מכיון שעשה 'במיוז' עון זה להתחבר עם הרשעים ולהיות 'בשלום' עמהם, ובפרט שהם גם מקבלים ממנו 'חיווך' לדבריהם מהתחברותו, ע"ז הוא נעשה כשותף בעונותיהם, ונענש גם על העבירות שהם עושים, אף שבאותן העבירות כבר אינו רוצה, והם אצלו רק 'כשונג'. וכענין המבואר בדברי רבינו יונה

זאגט ער אָבער ניין, רעכנט ער אויס לא יאבֵה ה' סֶלַח לוֹ. און פֿאַרוואָס, זאגט ער לְמַעַן סְפֹת הָרָחָק, לֹא־וּסְפָא חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא עַל זְדוֹנוֹתָא. וואָרן דערנאָכדעם ווערט געטון [דורכדעם] אַזעלעכע עֲוֹנוֹת וואָס ער איז [שוין] גאָר אַ שוֹגֵג, [ווען] 'יענער' טוט דערנאָכדעם. [ולכן נפרע גם על השגגות דהיינו חטאי זולתו, ועל זה נאמר] לֹא־וּסְפָא חֲטָאֵי שְׁלוֹתָא [על זְדוֹנוֹתָא]. [עד כאן ממה שאמרתי כבר בזה].

מא

והוא כעין דברי המהרש"א בענין ראובן, דעל ידי שיצא מזה היתר לדבריו, על כן היה נחשב עליו החטא אף מה שאחרים היו עולוין להיות נכשלים בזה על ידו

[ועל כל פנים היוצא מזה לעניינינו], ס'איז אויך אַזאַ בְּחִינָה [כעין אופן הנזכר לעיל בבאיור דברי המהרש"א על ראובן, אז וויבאלד] ער טוט אַ מעשה וואָס ס'ברענגט אַ חֵיתָר [בעיני אחרים], און ס'קאָן פון דעם אַרויסקומען חלילה דער עֵוֹן שכיבה, כּאָטשיג 'ער' טוט עס נישט, [וואָף] ער 'ווייל' עס נישט, [ונמצא] ער איז גאָר אַ שוֹגֵג, [אָבער ווען] 'יענער' טוט עס, איז מען עס אָבער תּוֹלָה אין 'איים' [במי שגרם לזה].

מב

ישוב קושיא ו

אמנם ראובן כשרתבונן בדבר שטעה בזה, הוא עשה תשובה מיד, ופירסם שטעה בדבר. ועל ידי כאן תיקן ראובן הכל, ולא בא אחר כך שום אדם לידי חטא על ידו

נאָר אָבער ביי רֹאוּבֵן איז דאָך אָבער נישט געווען 'דער פֿאַל' [שיהא נגרם איזה

ובדעת זקנים לבעלי התוספות (תבוא שם, טו): ואי קשיא מה נשתנו אלו הי"א דברים מכל שאר דברים, יש לומר משום דכל הני ישנן בינו לבין קונו, ואין שום בריה יכולה להכיר ולידע בהם. ואיתא בשוחר טוב (מדרש זוטא קהלת פ"ז, וכו"ה בקהלת רבה ז' יח, ויקרא רבה כה א), לימד ולמד, שמר ועשה, ויש סיפק בידו למחות ולא ימחה, הרי הוא בכלל אָרוֹר אָשֶׁר לא יקים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. לא למד ולא לימד, לא שמר ולא עשה, כגון שהיה חבוש בבית האסורין, והיה סיפק בידו למחות ומיחה, הרי הוא בכלל בְּרוּךְ אֲשֶׁר קִיים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. ובשערי תשובה לרבינו יונה (שער ג, ט): ודע כי נתחייב הנבוא להיות ציר נאמן ועבד משכיל בכל מלאכת עבודת אדניו, והפועל הנאמן יהיה מהיר במלאכתו וישגיח על מלאכת הפועלים 'חביריו', ועיניו על דרכיהם, לראות אם באמונה הם עושים. ויזהירם, ויודיעם את המעשה אשר יעשו. כי חפצו ורצונו אשר תעשה מלאכת אדוניו בלא רמיה, על כן חיזיק ידי עושי המלאכה. ואמרו רבותינו ז"ל, אָרוֹר אֲשֶׁר לא יקים, אדם שלמד ושנה ולימד לאחרים וקיים את התורה, ויש בידו כח להחזיק ידי העוסק בתורה ובמצות ולא החזיק, הרי הוא בכלל אָרוֹר אֲשֶׁר לא יקים.

לשון חז"ל בכמה מקומות על מעלות שונות של מדת השלום. ובפרט במסכת דרך ארץ (פרק ט-א).

מכשול לבסוף]. אַזוי ווי דער מהרש"א זאָגט אַז דער חטא איז געווען ווייל ס'איז געווען אַ היתר און ס'האָט 'געקאָנט' אַרויסקומען.

דאָס איז רעכט [באס לא היה ראובן חוזר בו ושב בתשובה, אמנם] ער האָט דאָך אָבער תשובה געטון [דערויף נאָך] איידער ס'איז עפעס געוואָרן, ער האָט דאָך באלד תשובה געטון [והודה שנשתחררה בלהה ואסורה לכל באיסור גמור, וממילא] האָט דאָך נישט געקאָנט אַרויסקומען [דערפון קיין חטא גם לאחרים, ווייל] ער האָט זיך באלד דערכאַפּט נאָך [שהוא טעה בדבר], איידער דער עוֹן האָט גיווען געקאָנט געשען האָט ער 'שוין' תשובה געטון, האָט עס נישט געקאָנט קומען צו דעם.

מג

ואין זה דומה להתשובה שעשו אדם וקין, כי הם עשו תשובה לאחר שכבר באו לידי חטא גמור, אבל ראובן עשה תשובה מיד 'בתחילה', טרם שיצא מזה איוה חטא גמור בפועל

דאָס איז דער פֿשט [בדברי המדרש שראובן פתח בתשובה תחילה].

אדם הראשון האָט תשובה געטון [הערשט] 'נאָכדעם' ווי ער האָט געזינדיגט.

[וכן] קין האָט תשובה געטון 'דערנאָך' ווי ער האָט געזינדיגט.

[אָבער ביי] ראובן איז געווען דער חטא ווייל ס'האָט 'געקאָנט' אַרויסקומען, [אמנם] ער האָט [דאָך] אָבער 'נאָך פריער' תשובה געטון, איידער ס'האָט געקאָנט אַרויסקומען.

מד

און אַ חטא וואָס איז נאָר על שם העתיד [הוא נקרא שחטא לפני ה', שהוא מטעם ווייל] דער בורא כָּל עוֹלָמִים [אצל] איז עֵבֶר און הָיָה [וְעֵתִיד] בְּרִגְעָ אֶחָד, [ולכן דן] אפילו דאָס עֲתִידוֹת, אפילו ס'איז נישט היצט קיין חטא, [נאָר] ס'קען אַרויסקומען [בעתיד].

מה

ולזה אמר הקב"ה מעולם לא חטא אדם 'לפני', היינו בחטא שלא ניכר לבני אדם, רק להקב"ה היודע העתידות, שהוא יודע מה שהיה עתיד לצמוח מזה בעתיד. ואתה פתחת בתשובה 'תחילה', שעשית תשובה בהתחלת הענין, טרם שנצטוו מזה איוה חטא ומכשול בעתיד

[וזה שאמר הקב"ה] מעולם לא חטא אדם 'לפני', [באופן וואָס] ס'איז נאָר אַ חטא פאָר מיר, ווייל דער בורא כָּל עוֹלָמִים זעט דאָס עֲתִידוֹת, ס'איז ביי אים אייניג [ההוה והעתיד], וְעָשָׂה תשובה.

אָבער וְאַתָּה פָּתַחְתָּ בְּתוֹבוֹת 'תחילה', דו האָסט 'פריער' געטון, נאָך איידער דער חטא איז געוואָרן [בפועל. שהרי] דער חטא [של ראובן] איז געוועזן [נאָר] ווייל ס'איז געווען אַ היתר, און ס'האָט געקאָנט אַרויסקומען [בעתיד לאחרים שיחטאו בפועל. אמנם] ער האָט אָבער נאָך תשובה געטון [נאָך] 'איידער' ס'האָט נאָך געקאָנט עפעס זיין.

דאָס איז דער 'בתחילה', וואָרן די אַלע וואָס זיי האָבן תשובה געטון [היה התשובה] נאָכ'ן חטא, און 'ער' האָט תשובה געטון נאָך איידער דער חטא איז געוואָרן. ער האָט געטון אַזא מַעֲשֶׂה וואָס ס'קאָן 'ווערן' אַ חטא, און ער האָט נאָך תשובה געטון נאָך איידער ס'איז געוואָרן דער חטא. [און] דאָס איז דער פֿשט וְאַתָּה פָּתַחְתָּ בְּתוֹבוֹת 'תחילה', ער האָט אָנגעהויבן מיט דער תשובה [עוד טרם שיצא מזה חטא], איז עס ממילא פאַרראַכטן געוואָרן [ושוב לא בא שום אדם לידי חטא מזה].

מו

ישוב קושיא א (לאופן השני), עם התחלת ישוב קושיא ז

חיך שכן בנך הושע פותח בתשובה 'תחילה', שהוא מזהיר את ישראל על עשיית התשובה באופן כזה מיד בהתחלת הענין, שנאמר שובה ישראל 'עד ה' אלקיך', היינו על הפנים שעל העתיד, שרק השי"ת יודע מזה, אבל לא ניכר עדיין לבני אדם

איבערדעם [אמר לו הקב"ה] חיך שכן בנך איז פותח בתשובה [תחילה, דהיינו שמוזהיר על התשובה באופן כזה], שנאמר שובה ישראל 'עד ה' אלקיך', אפילו [על חטא שעתידי להוליד מזה, שהוא נודע רק] פארן באשעפער, [וואס] דער בורא כל עולמים ווייסט אלעס [גם העתידות] וואס ס'קאן אלץ ארויסקומען [פון דעם].

מו

ישוב קושיא ב-ג (לאופן השני)

ועל זה אמר הטעם כי 'כשלת' בעונך, כי גם המכשול והשונו שבעתיד על ידי אחרים, הוא נקרא על שמו, כי כל זה נגמר בעונך, על ידי המויד שעשית אתה מתחילה בחטא הקל, ולא נזהרת להשמר ממה שעלול לצמוח מזה

איבערדעם [זאגט ער ווייטער] כי 'כשלת' בעונך, ס'קאן זיין [אז שפעטער] איז דאס [נאך] א מכשול [שהוא השוגג], ווארן ס'ווערט געטון א חטא דורך דיינע מעשים [על ידי אחרים, און] פאר דעם חטא [של זולתך] ביסטו שוין גאר א שוגג.

נאך [ווייל] דו ביסט אבער נישט געווען 'פארזיכטיג' [לראות את הנולד מזה, ואצל התחלה זו] דארט ביסטו געווען א מזיד, [ווייל דו] האסט געדארפט צו זיין פארזיכטיג [אז] ס'זאל נישט קענען פארקומען [על ידך שום חטא גם בעתיד ועל ידי אחרים].

דעם איז [דער] 'כשלת' בעונך' [שעל ידי המזיד שלך יכול לצאת חטא אחרים שהם אצלך רק בבחינת שוגג, וגם עליהם תיענש].

מח

המשך וסיום ישוב קושיא ז

איבערדעם די זעלבע האט ער געזאגט שובה ישראל, אויף די בחינה פון ביי ראובן'ן, וואס ס'איז געווען פתחת בתשובה תחילה, [שעשה תשובה מיד על ההתחלה, ובוזה נתקן הכל].

פ

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים [איז] דבריו אמת וקים לעד², ס'איז [כל דבריו] א נצחיות. און דער בורא כל עולמים וועט אונז אודאי ארויסהעלפן, און ער וועט אונז אודאי מציל זיין פון אלע צרות.

מ'זאל מיר במהרה, זאל מיר זוכה זיין, צו א שנת גאולה וישועה.

און [צו] התרוממות קרן התורה וישראל, בקדושה ובטהרה.

בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

² מלשון תפלת ר"ה ויום כיפור: וידברך אמת וקים לעד.

